

Семинар 8. Категорії філософії

ПЛАН

1. Філософські категорії: загальна характеристика.
2. Сутність і явище.
3. Зміст і форма.
4. Причина, привід, наслідок.
5. Необхідність і випадковість.
6. Можливість і дійсність.
7. Одиначне, особливе, загальне.
8. Основні категорії філософії постмодернізму.

Філософські категорії:

- - найбільш загальні поняття, що відображають суттєві зв'язки та відносини навколишнього світу;
- це *універсальні форми мислення і свідомості*, які відображують загальні властивості і відношення об'єктивної дійсності, загальні закономірності розвитку усіх матеріальних, природних і духовних явищ;
- - категорії *виникли і розвиваються на основі суспільної практики*; вони безперервно наповнюються новим змістом;
- - завдяки категоріям *одиночні речі сприймаються і осмислюються як часткові прояви загального*.
- Арістотель з цього приводу писав, що "той, хто знає загальне, краще знає щось, ніж той, хто знає часткове".

Категорії філософії:

- відрізняються від будь-яких понять своєю всезагальністю;
- не мають меж у своєму обсязі (як це має місце в інших науках);
- система категорій філософії становить основу філософського знання;
- саме вони і є мовою філософії, засобом філософствування.

Сутність і явище – філософські категорії

Сутність — це внутрішня природа, внутрішній спосіб існування предметів і явищ дійсності, основне відношення, що існує в предметі і між предметами, внутрішня суперечність - тобто те, що являє собою джерело руху й розвитку предмета.

Явище — це зовнішня, більш рухома сторона об'єктивної дійсності, яка є формою виразу сутності.

Сутність і явище виступають як взаємопроникаючі сторони процесу розвитку, де сутність становить основу, а явище — його конкретну реалізацію через перерви поступовості. В цьому плані сфера сутності - це сфера загального, а сфера явища — прояв одиничного. Сутність і закон - явища однопо-рядкові, оскільки виражають поглиблене пізнання людиною світу.

Зміст і форма - філософські категорії

- **Зміст** – сукупність усіх елементів і взаємозв'язків між ними в предметі, явищі, процесі.
- **Форма** – спосіб організації змісту.

Діалектика змісту та форми

- 1. Зміст та форма завжди взаємопов'язані. Зміст завжди оформлений, а форма - змістовна.
- 2. Зміст відіграє головну роль.
- 3. Розвиток змісту і форми відносно самотійний.

Причина та наслідок– філософські категорії

Причина - явище, яке викликає до життя інші явища

Наслідок є результатом дії причини.

Причина завжди передує наслідку. Між причиною й наслідком існує "генетичний" зв'язок.

Привід — це подія, яка безпосередньо передує іншій події, створює можливість для її появи, але не породжує її.

Причина відрізняється від умов -

, тобто, сукупності зовнішніх причин.

- УМОВИ - активний, діючий фактор, що викликає певні події. Умови самі слідства викликати не можуть, хоча потрібні для настання події і сприяють наслідку.

Детермінізм- вчення про причинність усього існуючого в світі

Індетермінізм - вчення, що заперечує визнання об'єктивності причинного зв'язку речей та явищ

Матеріалісти відстоюють принцип детермінізму, який стверджує загальний і об'єктивний характер причинності. **Суб'єктивні ідеалісти** стоять на протилежній точці зору, на позиціях індетермінізму, який заперечує загальність і об'єктивність причинності (Юм, Кант, Мах).

Об'єктивні ідеалісти ([Гегель](#)) нібито не заперечують причинність, але причини в них - ідеальні, надприродні, божественні явища.

Але вся суспільно-історична практика, дані науки підтверджують **принцип детермінізму**, його матеріалістичні підстави.

Необхідність і випадковість.

- **Необхідність** – це суттєвий, усталений зв'язок явищ, процесів, предметів, що обумовлений всім попереднім їх розвитком. Необхідність є проявом закону розвитку.
- **Випадковість** - це те, що в даних умовах може мати місце (різних формах і проявах), а може й ні.
- Категорія “випадковість” корелює з поняттям “ймовірність”

Можливість і дійсність – філософські категорії

- **Дійсність** – це актуальне буття предмета.
- **Можливість** – це потенційне буття предмета, явища, процесу

3 види можливостей

- *Реальна* – є умови і є тенденція (закон, процедура) розвитку.
- *Формальна* – тільки при збігу обставин можливо здійснення.
- *Абстрактна* – ні при яких обставинах, ніколи.

Щоб дійсність перетворилася
в можливість необхідно:

- 1. Наявність певних умов.
- 2. Наявність відповідних тенденцій (законів, процедур).

Одиничне, особливе, загальне – філософські категорії

- **Одиничне** – відображає неповторне, унікальне, оригінальне в предметі, явищі, процесі.
- **Загальне** - це типичне, повторювальне, наявне для множини предметів, явищ, процесів.
- **Особливе** - це спосіб поєднання одиничного й загального в предметі, процесі, явищі

В кожному предметі, явищі, процесі (окремому) є:

- 1. Загальне, одиничне, особливе.
- 2. Реалізм в середньовічній філософії - абсолютизація *загального*.
- 3. Номіналізм в середньовічній філософії - абсолютизація *одиничного*.

Категорії філософії постмодернізму

- Лабірінт - символом заплутаності, складності, багатоаспектності сучасної культури і всього людського буття. Особливою значимістю поняття лабіринту наповнюється в епоху глобальної комп'ютеризації. Фактично вже комп'ютерні бази даних (і їхня організація), а особливо мережі, типу Інтернету, являють собою величезний лабірінт, у якому можна блукати у всіляких напрямках, на самих різних рівнях.

Життя сучасної людини – це блукання лабіринтом

- **Лабіринт** "всесвітньої павутини" (www) приймає участь в активному глобальному переформуванні свідомості сучасної людини в напрямку орієнтації її від реального чуттєво-конкретного світу до віртуальної реальності.
- **Лабіринт** як структурний принцип організації символічної Бібліотеки культури займає центральне місце в **романі У.Еко "Ім'я троянди"**.

АБСУРД – категорія постмодернізму

- У світах лабіринту й несвідомого керівним принципом стає не розум, а інтуїція, дії й мотиви розуму нерідко уявляються парадоксальними або абсурдними. **Абсурд** здобуває особливу семантику, тому що на ньому як на діючому принципі ґрунтуються багато арт-практик ХХ-ХХІ ст. За допомогою цього поняття описується коло явищ сучасного мистецтва, літератури й культури, що не піддаються формально-логічній інтерпретації, вербальній формалізації. Сучасні явища часто свідомо сконструйовані за принципами алогізму, парадоксу, нонсенсу.

Абсурд, алогізм, парадоксальність, нісенітниця, безпредметне, нефігуративне і тому подібні поняття залучаються для позначення:

- 1) творчо насиченого потенційного хаосу буття, що наповнений безліччю сенсів;
- 2) для опису в сфері творчості того, що становить його глибинні основи й не піддається формально-логічному поясненню;
- 3) у сучасних філософських концепціях абсурд часто осмислюється як позначення надмірності («избыточности» – рос.) сенсів.

Симулякр

- – це муляж, видимість, імітація образу, символу, знака, за якими не стоїть ніякої позначуваної дійсності, порожня шкарлупа, що маніфестує, презентує принципову присутність відсутності реальності.
- Термін "симулякр" був введений у філософію Жаном Бодрійяром для позначення речей (книга "Симулякри й симуляції", 1981), що заповнили суспільство глобального споживання

У Бодрийяра поняття симулякра

- Для опису сучасної соціально-політичної ситуації у цивілізованому світі. Він вважає, що сучасність вступила в еру тотальної симуляції всього у всьому. Влада, соціальні інститути, політичні партії, культурні інститути, включаючи й всю сферу мистецтва, не займаються серйозними, реальними речами й проблемами, а тільки симулюють такі заняття, ведуть симулятивну гру в глобальному масштабі. Звідси головний продукт такої гри – симулякри, безкрайне море симулякрів, що утворюють певну гіперреальність, яка сьогодні стає реальнішою самої реальності, тому що нам доводиться жити й діяти тільки в ній.

Деконструкція – це:

- 1) спроба сутнісної естетизації мислення, активного використання художнього досвіду для розширення можливостей новоєвропейської філософської традиції;
- 2) спроба непрямого звертання до інтелектуального досвіду давніх і східних духовних практик і розумових парадигм на шляхах творчого сполучення цих практик з європейським філософським досвідом;
- 3) тип філософствування, який відрізняється активною грою на опозиціях і антиноміях, розумінням тексту як "події".
- (Деконструкція відмовляється від істини у всіх її проявах)